

تمرکززدایی ریشه‌ای از طریق جابه‌جایی مرکزیت سیاسی تنها راه‌حل نجات تهران

مهرماه 1403

ارائه‌دهنده: سهراب مشهودی

پاورپوینت

بیست میلیون سفر شهری (دکتر حیدری) و دو هزار میلیارد دقیقه هدر رفت وقت مردم تهران در ترافیک (سه برابر لس آنجلس) حدود ۲ تا ۲/۴۵ صرف وقت در ترافیک

- بیش از سیصد روز آلودگی‌ها، با ۷۰۰ نفر کشته (دکتر درویش) به علت بیماری‌های قلبی و ریوی.

- به طور متوسط کاهش عمر ۵ ساله تهرانی‌ها، بیش از ۷٪ تلف شدن نیروی کار

چرا ۲۶٪ ارزش افزوده کشور در تهران تولید می‌شود، ۲۴٪ شاغلان بخش عمومی در آن ساکن هستند، ۴۰٪ صنایع کشور آنجا مستقر هستند و ۳۹٪ خدمات در این شهر عرضه می‌شود.

- ۸/۵ میلیون بیمه‌های تأمین اجتماعی در منطقه شهری تهران (دکتر حیدری)

- ۹۷٪ از مردم از وضعیت خود راضی نیستند.

- ۷۰۰۰ نزاع و ۳۶۰ هزار نفر زندانی

- لذا اگر علت **"گران سری تهران"** از بخشی بودن برنامه ریزی کشور و دولت به شدت متمرکز حاصل این گونه برنامه ریزی (و درآمدهای نفتی) نشأت می گیرد، راه حل نیز در همین جا نهفته است، **برای نجات تهران (از طریق سبک کردن بخشی از بار آن)، ضرورت است که مرکز سیاسی و اداری کشور را باید هدف قرار داد.**

• وضعیت اجتماعی

- ۲ تا ۲/۴۵ ساعت وقت ترافیک و ۳۰ دقیقه صحبت با خانواده (دکتر درویش)
- ۷۰۰۰ نزاع درصد هزار (دکتر درویش)
- ۳۶۰ هزار نفر زندانی (دکتر درویش)

- ۱۶ گسل زلزله

- دومین شهر از نظر فرونشست (دکتر زارع)

- خطر فنی در حاکمیت ملی به علت زلزله (دکتر زارع)

- خطر غارت بعد از زلزله (دکتر زارع)

پایتخت های ایران در طول تاریخ

- ۱- عیلامیان: آوان، ایزه، شوش
- ۲- مادها: هگمتانه
- ۳- هخامنشیان: هگمتانه، شوش، تخت جمشید، پاسارگاد
- ۴- اشکانیان: صد دروازه، ایزه، تیسفون
- ۵- ساسانیان: نیشابور، تیسفون، شوشتر، کرمانشاه، کازرون
- ۶- طاهریان: مرو، نیشابور
- ۷- صفاریان: زرنج
- ۸- علویان: آمل
- ۹- ساسانیان: بخارا
- ۱۰- زیاریان: گرگان
- ۱۸- خوارزمشاهیان: گرگانج
- ۱۹- ایلخانیان: مراغه، سلطانیه تبریز
- ۲۰- کرتیان: هرات
- ۲۱- مظفریان: یزد و کرمان
- ۲۲- سربداران: سبزوار
- ۲۳- چوپانیان: تبریز
- ۲۴- جلایریان: تبریز و بغداد
- ۲۵- تیموریان: سمرقند و هرات
- ۲۶- اسماعیلیه: قزوین و الموت
- ۲۷- قره قویونلو: تبریز

۲۸- آق قویونلو: تبریز

۲۹- صفویه: تبریز، قزوین و اصفهان

۳۰- افشاریان: مشهد

۳۱- زندیه: شیراز و کرمان

۳۲- قاجاریه: ساری و تهران

۳۳- پهلوی: تهران

۳۴- جمهوری اسلامی: تهران

۱۱- بوییان: شیراز

۱۲- غزنویان: غرین و لاهور

۱۳- سلجوقیان: نیشابور، مرو، اصفهان، کرمان، همدان

۱۴- آتابکان آذربایجان: تبریز

۱۵- آتابکان فارس: شیراز

۱۶- آتابکان لر: ایذه، خرم آباد

۱۷- قراختاییان: کرمان

جمع بندی:

بدین ترتیب ایران ۵۴ بار پایتخت عوض کرده است که بیشترین تعداد پایتختی را تبریز با ۶ بار و بعد کرمان با ۴ بار و ایذه و شیراز و نیشابور با ۳ بار و شوش و تیسفون و مرو و اصفهان و هرات و قزوین با ۲ بار و باقی یکبار بوده اند.

پایتخت جدیدی مالزی

پایتخت های جدید دنیا

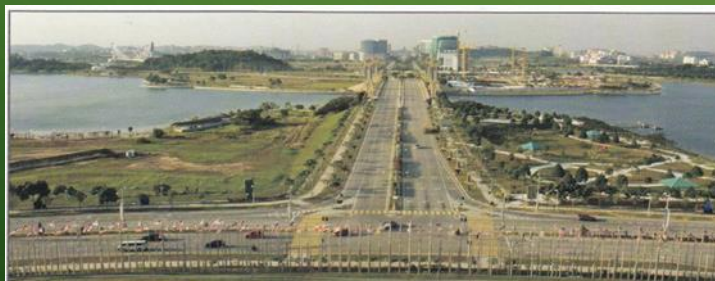
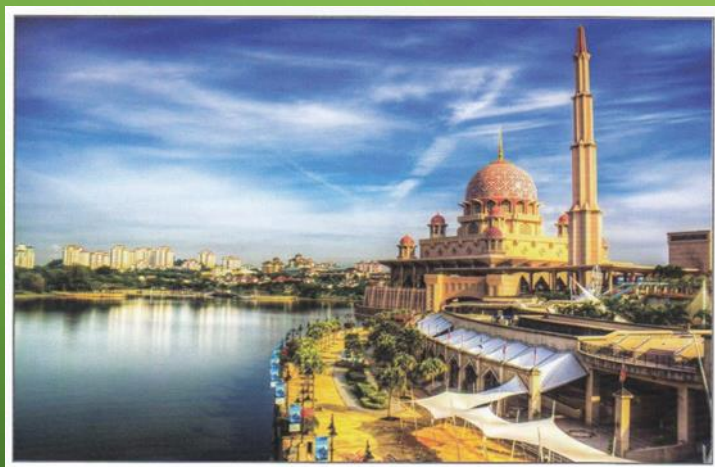
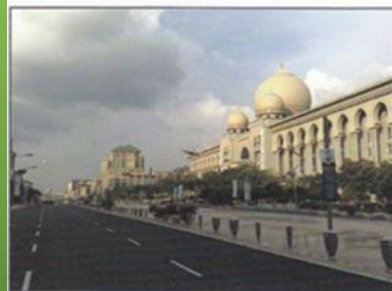
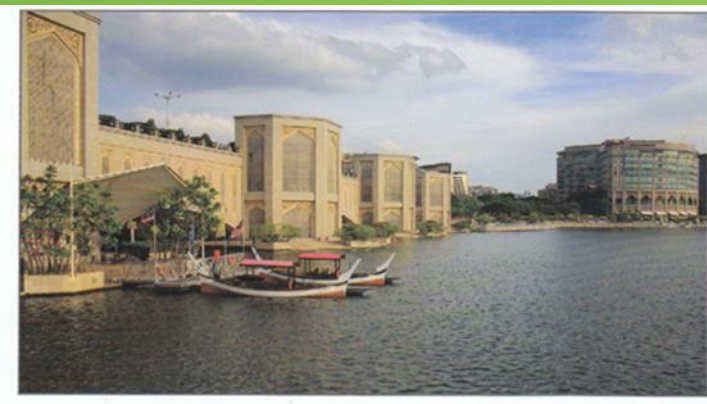
- ۳۹ تغییر پایتخت چند دهه

اخیر در دنیا

برزیل ۱۹۵۶، پاکستان ۱۹۵۹،

مصر ۲۰۱۵ و اندونزی ۲۰۲۴

- مراکز میانی ایران

برآورد کاهش جمعیت تهران

براساس آخرین مطالعه (دهه گذشته) تعداد کارکنانی که با تغییر پایتخت از تهران منتقل می‌شوند 112 هزار

نفر است که با خانواده آنها حدود 450 نفر جمعیت خواهند شد و با احتساب 5/1 شغل جنبي و تبعي، سقف

جمعیت منتقل شونده به حدود يك ميليون نفر می‌رسد. **لیکن اصلاً این مقدار** به شرحی که در پی می‌آید، **مهم**

نیست. بلکه مهم این است که تغییر پایتخت موجب کاهش رشد فزاینده جمعیت تهران می‌شود. در

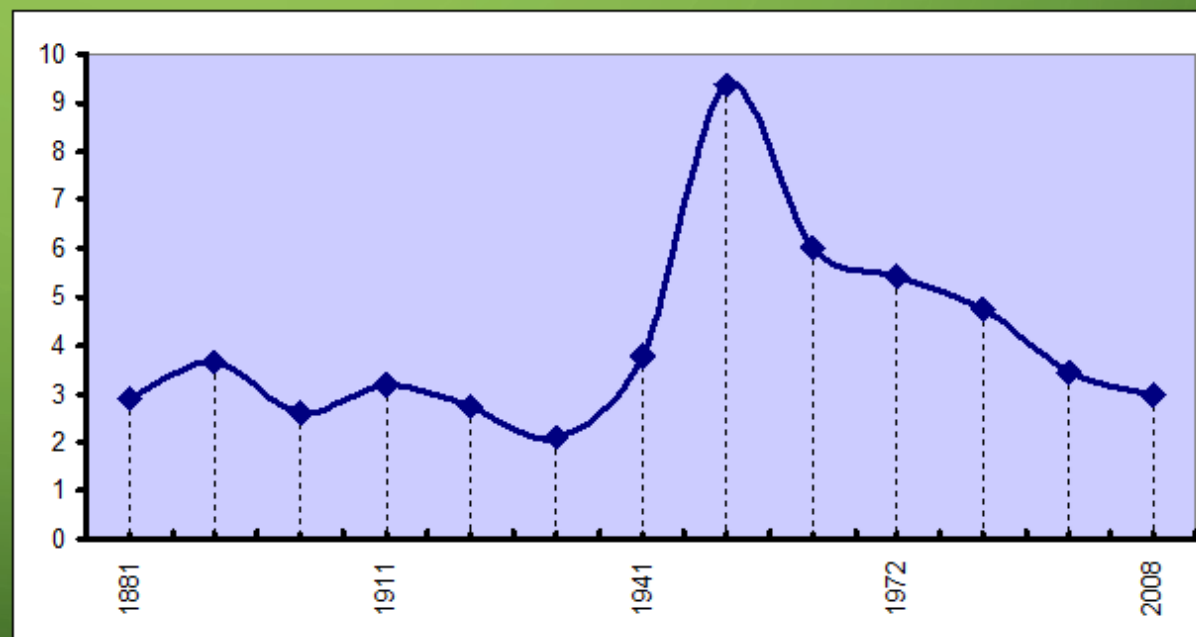
جداول و نمودارهای بعد نمونه‌های کاهش را در چند شهر که پایتخت از آنها منتقل شده است، نمایش داده

می‌شود.

روند کاهش جمعیت کراچی پس از تغییر پایتخت از آن

در حالی که رشد جمعیت تا ۳۸/۹ درصد در سال افزایش یافته بود، پس تغییر پایتخت روند کاهش شروع و در ۲۰۰۸ به ۳٪ رسیده است.

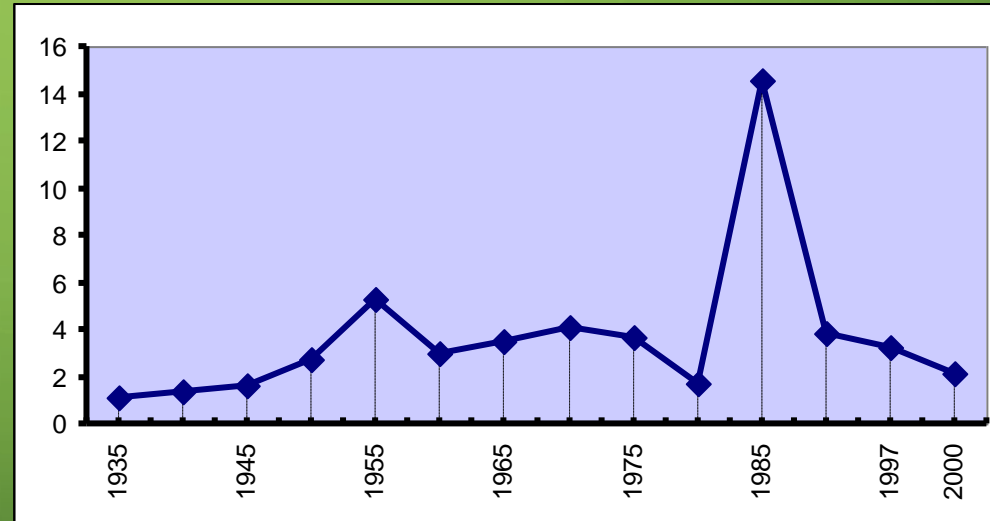
سال	جمعیت	نرخ رشد
۱۸۸۱	73.560	۲.۹۲
۱۸۹۱	105.199	۳.۶۴
۱۹۰۱	136.297	۲.۶۲
۱۹۱۱	186.771	۳.۲۰
۱۹۲۱	244.162	۲.۷۲
۱۹۳۱	300.799	۲.۱۱
۱۹۴۱	435.887	۳.۷۸
۱۹۵۱	1.068.459	۹.۳۸
۱۹۶۱	1.912.598	۶.۰۰
۱۹۷۲	3.426.310	۵.۴۴
۱۹۸۱	5.208.132	۴.۷۶
۱۹۹۸	9.269.265	۳.۴۵
۲۰۰۸	12.461.423	۳.۰۰

روند کاهش جمعیت شهر استانبول پس از تغییر پایتخت از آن

در استانبول روند رشد جمعیت تا ۵۸/۱۴ درصد افزایش یافته بود که بعد از تغییر پایتخت روند کاهش شروع شود تا ۲۰۰۴ به ۱۴/۲ درصد کاهش یافته است.

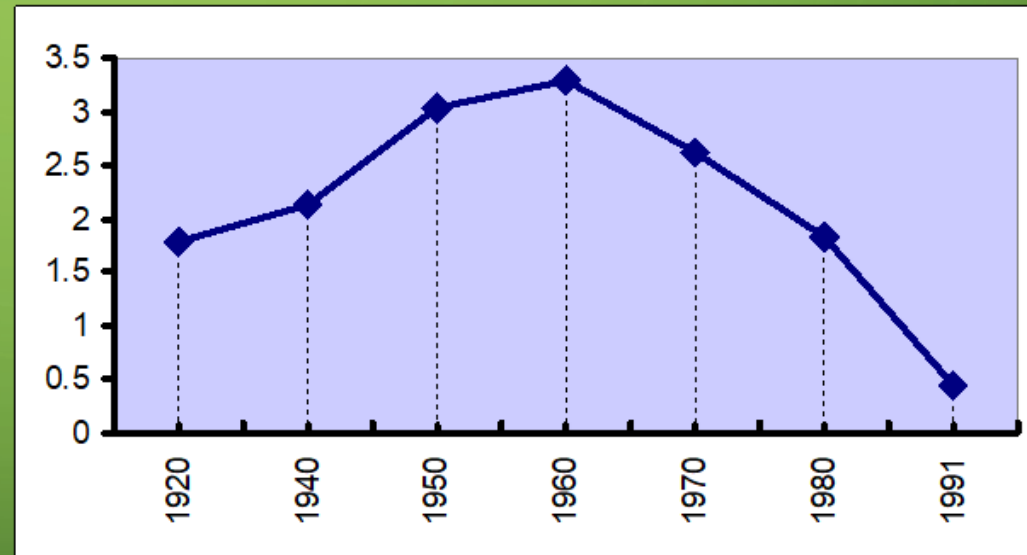
سال	جمعیت	نرخ رشد
۱۹۳۵	۷۴۱.۱۴۸	۱.۰۷
۱۹۴۰	۷۹۳.۹۴۹	۱.۳۹
۱۹۴۵	۸۶۰.۵۵۸	۱.۶۲
۱۹۵۰	۹۸۳.۰۴۱	۲.۷۰
۱۹۵۵	۱.۲۶۸.۷۷۱	۵.۲۴
۱۹۶۰	۱.۴۶۶.۵۳۵	۲.۹۴
۱۹۶۵	۱.۷۴۲.۹۷۸	۳.۵۱
۱۹۷۰	۲.۱۳۲.۴۰۷	۴.۱۲
۱۹۷۵	۲.۵۴۷.۳۶۴	۳.۶۲
۱۹۸۰	۲.۷۷۲.۷۰۸	۱.۷۱
۱۹۸۵	۵.۴۷۵.۹۸۲	۱۴.۵۸
۱۹۹۰	۶.۶۲۰.۲۴۱	۳.۸۷
۱۹۹۷	۸.۲۶۰.۴۳۸	۳.۲۱
۲۰۰۰	۸.۸۰۳.۴۶۸	۲.۱۴

روند کاهش جمعیت ریودوژانیرو پس از تغییر پایتخت از آن

در ریودوژانیرو رشد جمعیت تا ۲۸/۳ درصد در سال افزایش یافته و پس از تغییر پایتخت روند کاهشی آغاز و به کمتر از ۵/۰ درصد در ۱۹۹۱ رسیده است.

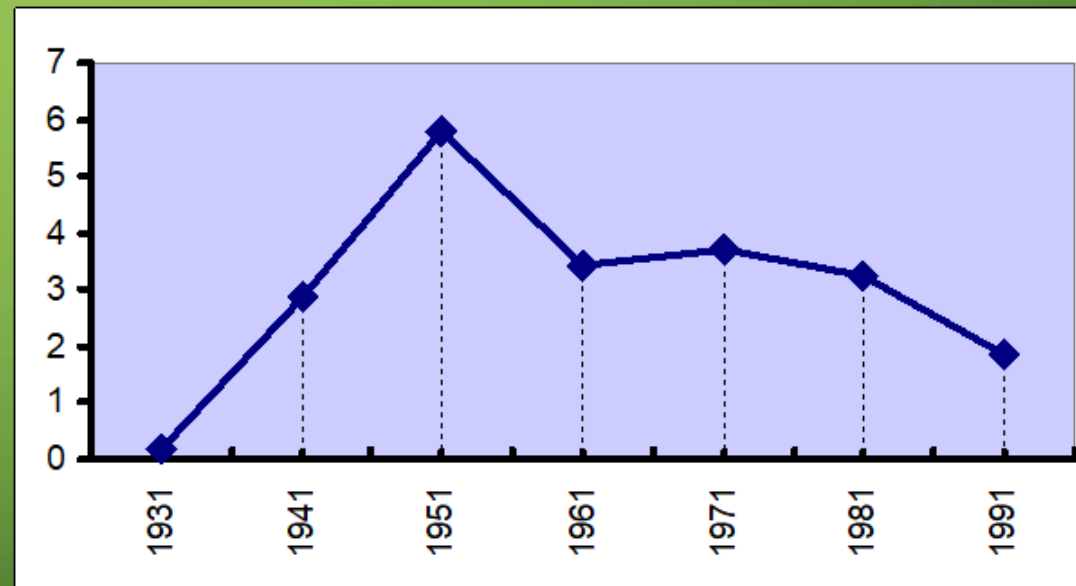
سال	جمعیت	نرخ رشد
۱۹۲۰	۱.۱۵۷.۸۷۳	۱.۷۹
۱۹۴۰	۱.۷۶۴.۱۴۱	۲.۱۳
۱۹۵۰	۲.۳۷۷.۴۵۱	۳.۰۳
۱۹۶۰	۳.۲۸۱.۹۰۸	۳.۲۸
۱۹۷۰	۴.۲۵۱.۹۱۸	۲.۶۲
۱۹۸۰	۵.۰۹۰.۷۰۰	۱.۸۲
۱۹۹۱	۵.۳۳۶.۱۷۹	-۰.۴۳

روند کاهش رشد جمعیت بمبئی پس از تغییر پایتخت از آن

در بمبئی رشد به ۸۱/۵ درصد در سال رسیده بود که با تغییر پایتخت روند کاهشی آغاز و تا ۱۹۹۱ به ۸۷/۱ درصد کاهش یافت.

سال	جمعیت	نرخ رشد
۱۹۳۱	۱,۲۶۸,۳۰۶	۰.۱۹
۱۹۴۱	۱,۶۸۶,۱۲۷	۲.۸۹
۱۹۵۱	۲,۹۶۶,۹۰۲	۵.۸۱
۱۹۶۱	۴,۱۵۲,۰۵۶	۳.۴۲
۱۹۷۱	۵,۹۷۰,۵۷۵	۳.۷۰
۱۹۸۱	۸,۲۲۷,۳۸۲	۳.۲۶
۱۹۹۱	۹,۹۰۰,۰۰۰	۱.۸۷

کاسته شدن بار تهران برای نجات پایتخت نیست، برای نجات تهران است.

کاسته شدن بار تهران و یا لاقل عدم افزایش رشد سالیانه آن، به شدت فعلی کمک می کند که بتوان به تدریج به مشکلات آن فائق آمد و لاقل در میان مدت آن را به شهری قابل سکونت بدل کرد.

همانطور که استانبول با کاهش رشدش از ۱۴۰۵ درصد در سال ۱۹۸۵ به ۲ درصد در سال ۲۰۰۰ (یعنی ۱۵ سال) توانست از یکی از آلوده ترین و پرتراфик ترین شهرهای دنیا، به شهری در خور نام "پایتخت فرهنگی اروپا" و پر از جاذبه های گردشگری بدل گردد.

- کراچی اگر هم چنان به رشد ۹/۹ درصدی سال ۱۹۵۱ ادامه می داد و آنرا در ۲۰۰۸ به ۳٪ نمی-رسانید، حتماً حالا یکی از غیرقابل سکونت ترین شهرهای دنیا بود، ریودوژانیرو هم با کاهش رشد از ۳/۸ در ۱۹۶۰ به کمتر از نیم درصد در سال ۱۹۹۱ شهری جاذب شده است.

هزینه‌های جابه‌جایی مرکزیت سیاسی از تهران

یک) به عبارت دیگر **سالانه ۲/۲ برابر جمعیت یک شهر ۵۰۰ هزار نفری** بر جمعیت شهری افزوده شده است.

دو) در چند سال گذشته **فقط یک میلیون و دویست هزار مسکن مهر** احداث شد، یعنی تأمین مکان سکونت برای حدود ۵ میلیون نفر که، ده برابر یک پایتخت جدید است.

سه) نظر یک گروه سرمایه‌گذاری برای بافت تعویض پایتخت جدید.

اثرات مثبت دیگر تغییر مرکزیت سیاسی - اداری از تهران

لیکن مهم تر از هر دو این ها (کاهش جمعیت و کاهش رشد جمعیت) این است که با تغییر مرکزیت سیاسی - اداری از تهران **حدود ۳۰٪ از حجم آمد و شد شهری** کاسته می‌شود و حدود **۴۰٪ از مسافرت‌های کاری شهرستانی‌ها** به تهران و آمدوشد آنها در تهران کم می‌شود.

در نتیجه حجم آمد و شد و در پی آمد آن آلودگی هوای تهران که ۷۰٪ به آمدوشد مربوط است، تا حد قابل تحملی کاهش می‌یابد.

در این بین باید یادآوری کرد که پیشنهاد انتقال مرکز سیاسی تهران، پیشنهاد انتقال تهران نیست. گرچه این تجربه که ۳۹ بار در کشور اتفاق افتاد، تجربه مکرری در ایران است*، ولی به هر حال قرار نیست با این انتقال، تهران و مسائل آن فراموش شود. انتقال مرکز سیاسی از تهران و به تبع آن تعدادی از مشاغل مرتبط، تنها به تهران فرصت می‌دهد که از توسعه بیشتر ناشی از حضور آن عملکردها نجات یابد و در یک دوره چند دهه‌ای، به مسائل خود پاسخ گوید و در آینده به کلانشهری مطلوب بدل گردد.

پایتخت سیاسی کشور کجا می‌تواند برود؟*

تجارب متعدد دنیا در جابه جایی پایتخت انواع روش‌های ممکن را تجربه کرده است و بدون شک جمع‌آوری نتایج این انواع جابه جایی، کمک بزرگی به انتخاب روش مناسب برای ایران، ایفاء خواهد کرد، که ذیلاً به این انواع و چگونگی تطابق آنها با ایران می‌پردازیم.

*براساس مطالعات باقر میلانی: از پایتختی شوش تا تهران، ایران ۳۹ بار مرکزیت سیاسی کشور را عوض کرده و ۲۹ شهر در این ۳۹ بار پایتخت شده‌اند (بعضی بیش از یک بار) به طور متوسط هر ۶۵ سال یک بار مرکزیت سیاسی کشور عوض شده است. از شهرهای کمتر مشهور به عنوان پایتخت می‌توان از ساری، کازرون، دامغان نام برد.
* - روزنامه شرق (شماره ۱۹۱۷ یکشنبه ۸ دیماه ۹۲)

یک- جابه جایی به یک شهر موجود دیگر

این تجربه به شکل متعدد در جهان صورت پذیرفته است که در همسایگی ما تغییر پایتخت **از استانبول به آنکارا** در ترکیه، تجربه‌ای است که به علت گذشت سال‌ها از آن کاملاً می‌توان تجربه‌ای در دسترس باشد.

شهری که در ایران کاملاً پتانسیل‌های مناسب را برای این **امر دارد شهر مشهد است که شهر جدید هم در جوارش دارد.**

این شهر با قدرت پذیرش ۸ تا ۱۰ برابر جمعیت به عنوان زوار به سادگی جذب جمعیت ۲۵۰ تا ۵۰۰ هزار نفری شاغل در مرکزیت سیاسی اداری کشور را داراست.

اغلب وزارتخانه‌ها و ادارات در آن مهمانسراهایی دارند و تغییر ۱۰ تا ۱۵ درصدی هتل‌های آن به ادارات موقت در مدت کوتاهی ممکن است؛ بنابراین در صورت انتخاب آن جابه جایی مرکزیت اداری- سیاسی، به آن در مدت بسیار کوتاهی ممکن است.

"اورکد" جغرافی‌دان فرانسوی نیز، سال‌ها قبل که تغییر پایتخت‌های ایران را بررسی می‌کرد، پیش‌بینی نمود که با توجه به شواهد تاریخی "مشهد" **مرکزیت آینده ایران** خواهد بود.

شهر دیگر که این پتانسیل را (البته با شدت کمتر) دارد اصفهان است که به علت جذب گردشگران زیاد می‌تواند در سطحی کمی پایین‌تر، این امکان را فراهم آورد.

دو- جابجایی به یک شهر جدید

که تجربه برزیل مشهورترین آن است. در این تجربه کشور مباحث دیگری را هم مثل ساماندهی متناسب تر پراکنش مراکز جمعیت از سواحل به مرکز کشور را هم مدنظر داشته است که شاید خیلی قابل تطبیق با ایران نباشد.

البته شانس دیگر این است که **یکی از حدود ۱۸ شهر جدید ساخته شده** بعد از انقلاب برای این امر برگزیده شود که فقط یک سوم ظرفیت آنها پر شده است.

اغلب این شهرهای جدید نزدیک یه شهر بزرگ هستند که خیلی می تواند در مراحل کمک باشد.

- **اخیراً طرح شهر جدید مکران جدید** در جوار دریای عمان که مورد نظر ریاست جمهوری هم هست.

سه - در جوار یک شهر موجود

تجربه **دهلی نو در نزدیک دهلی** از این انواع است. در این تجربه از امکانات شهر موجود هم برای شکل‌گیری تدریجی پایتخت جدید بهره‌برداری می‌شود.

شهری که در این رابطه بیشترین **شانس را دارد شهر سمنان است به دلایل زیر:**

فاصله مناسب آن با تهران و وجود خط آهن، که می‌تواند با قطارهای سریع در ۳۰ تا ۴۵ دقیقه به تهران مرتبط شود.

وجود اراضی بایر فراوان در آن

قرارگیری در موقعیت جغرافیایی نسبتاً مناسب از نظر زلزله و جریان هوا

وجود کوه‌های بسیار مناسب در شمال آن و امکانات تأمین آب از آنها

امکانات دسترسی با خط آهن سریع به فرودگاه امام

وجود فاصله در حدی که بتدریج سکونت اداریون و سیاسیون را در تهران کم صرفه نماید.

در حالی که در نمونه پرنده، ممکن است برای همیشه سکونت در تهران و کار در پرنده باقی بماند و مشکل زیادی از تهران، حل نشود.

جمع بندی

– همان طور که گفته شد: **ریشه تمرکز در تهران "برنامهریزی بخشی"** و دولت مرتبط به آن که مالک درآمد **(نفت یعنی بزرگترین درآمد)** کشور است، می باشد. لذا اگر مقرر است تهران سامان یابد، باید این مرکز تمرکز قدرت، ثروت، تصمیم گیری و جاذب فعالیت های گوناگونی را به جای دیگری برد، یعنی برای نجات تهران باید **"سرمار را زد"** حمله به بدنه یا دم آن بی فایده است و فقط او را عصبی تر و خطرناک تر می کند.

● بند آوردن خونریزی و آغاز معالجه:

با جابه جایی مرکزیت سیاسی از تهران با کاهش حداقل ۲۵۰ هزار جمعیت، **سه امر مهم تر** اتفاق یافتند. یک- حدود ۴۰ درصد از ترافیک تهران که به علت مراجعات به ۱۷ وزارتخانه و تعداد بیشتری ادارات مرکزی است، کاسته می شود.

دو- حدود ۲۵ درصد سفرها به تهران به همین علت است که حذف می گردد.

سه- مهاجرت به تهران تجارب شهرهای دیگر جهان حدود ۷۵ درصد کاهش می یابد که این چهار عامل **موجب قطع خونریزی تهران مجروح شده و شروع معالجه را ممکن می سازد.**